

מסביב לפרשה

ראש השנה: ראש השנה שחל בשבת

הרב יואב פלדמן

ויקרא פרק כג

בחדש השביעי באחד לחדש יהיה לכם שבתון זכרון תרועה מקרא קדש

במדבר פרק כט

ובחדש השביעי באחד לחדש מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכת עבדה לא תעשו יום תרועה יהיה לכם

תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף כט עמוד ב

/משנה/. יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת, במקדש היו תוקעין, אבל לא במדינה. משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהו תוקעין בכל מקום שיש בו בית דין. אמר רבי אלעזר: לא התקין רבן יוחנן בן זכאי אלא ביבנה בלבד. אמרו לו: אחד יבנה ואחד כל מקום שיש בו בית דין. ועוד זאת היתה ירושלים יתירה על יבנה: שכל עיר שהיא רואה ושומעת וקרובה ויכולה לבוא - תוקעין, וביבנה לא היו תוקעין אלא בבית דין בלבד.

גמרא. מנא הני מילי? אמר רבי לוי בר לחמא אמר רבי חמא בר חנינא: כתוב אחד אומר שבתון זכרון תרועה, וכתוב אחד אומר יום תרועה יהיה לכם. לא קשיא; כאן - ביום טוב שחל להיות בשבת, כאן - ביום טוב שחל להיות בחול. אמר רבא: אי מדאורייתא היא - במקדש היכי תקעינן? ועוד: הא לאו מלאכה היא דאצטריך קרא למעוטי, דתנא דבי שמואל: כל מלאכת עבדה לא תעשו - יצתה תקיעת שופר ורדיית הפת, שהיא חכמה ואינה מלאכה. אלא אמר רבא: מדאורייתא מישראל שרי, ורבנן הוא דגזור ביה, כדרבה. דאמר רבה: הכל חייבין בתקיעת שופר, ואין הכל בקיין בתקיעת שופר, גזירה שמא יטלנו בידו וילך אצל הבקי ללמוד, ויעבירונו ארבע אמות ברשות הרבים. והיינו טעמא דלולב, והיינו טעמא דמגילה.

תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת ראש השנה פרק ד

גמ' ר' אבא בר פפא א"ר יוחנן ורשב"ל הוון יתיבון מקשיי אמרין תנינן י"ט של ר"ה שחל להיות בשבת במקדש היו תוקעין אבל לא במדינה אין דבר תורה הוא אף בגבולין ידחה אין לית הוא דבר תורה אף במקדש לא ידחה עבר כהנא אמרין הא גברא רבה דנישאל ליה. אתון שאלון ליה אמר לון כתוב אחד אומר [במדבר כט א] יום תרועה וכתוב אחד אומר [ויקרא כג כד] זכרון תרועה הא כיצד בשעה שהוא חל בחול יום תרועה בשעה שהוא חל בשבת זכרון תרועה מזכירין אבל לא תוקעין

כל הזכויות שמורות ©

דף מקורות

מענה אף במקדש לא ידחה תנא [ויקרא כג כד] באחד לחדש. מענה אפילו במקום שהן יודעין שהוא באחד לחדש ידחה. תני רשב"י [שם כה] והקרבנות במקום שהקרבנות קריבין.

רש"י ויקרא פרק כג פסוק כד

(כד) זכרון תרועה - זכרון פסוקי זכרונות ופסוקי שופרות, ג לזכור לכם עקידת יצחק שקרב תחתיו איל:

רמב"ן ויקרא פרק כג

זכרון תרועה - פסוקי זכרונות ופסוקי שופרות לזכור לכם עקדת יצחק שקרב תחתיו איל, לשון רש"י. והיה צריך הרב להביא גם פסוקי המלכיות מן המדרש, שלא יתכן שיזכיר הכתוב פסוקי הזכרונות ושופרות ולא יזכיר המלכיות, וכבר דרשו אותם מפסוק והיו לכם לזכרון לפני ה' אלהיכם (במדבר י י), שאין תלמוד לומר אני ה' אלהיכם, ומה תלמוד לומר אני ה' אלהיכם, אלא זה בנין אב כל מקום שאתה אומר זכרונות אתה סומך להם את המלכיות, כדאיתא בת"כ (פרשה יא ב) ובמסכת ראש השנה (לב א). אבל כל זה אסמכתא מדבריהם, ומפורש אמרו (שם לד ב) הולכין למקום שתוקעין ואין הולכין למקום שמברכין, פשיטא הא דאורייתא והא דרבנן, לא צריכה דאע"ג דהא ודאי והא ספק. אבל "זכרון תרועה", כמו יום תרועה יהיה לכם (במדבר כט א), יאמר שנריע ביום הזה ויהיה לנו לזכרון לפני השם, כמו שנאמר להלן (שם י י) ותקעתם בחצוצרות והיו לכם לזכרון לפני אלהיכם.

תשובות והנהגות כרך ג סימן קסח

ואגב נראה לעורר כאן דבר חדש בר"ה שחל בשבת דיזוע שהגר"ח מבריסק זצ"ל ובנו הגרי"ז זצ"ל דרשו שהציבור צריכים לשמוע כל תיבה בחזרת הש"ץ של מוסף ר"ה, שרק אז התקיעות אצלו על סדר הברכות, (ושמעתי שהגר"ח פירש שגם בשבת צריכים לשמוע כל הברכות, להשתתף בברכות כמצותן כשבציבור שבזה ממתיקים הדינים, ולפי זה הנהגין לתקוע בלחש, צריכים ליזהר כשחל בשבת גם כן להתפלל יחד, ולהפסיק כמו בחול בין מלכיות זכרונות ושופרות, שבציבור ואדברה בשבת שאין תקיעות רק הברכות, יש ליזהר מאד שיהיו בצירוף ציבור וכמבואר בע"ז ד: שבר"ה צריך מאד זכות ציבור, ובפרט בשבת וכמ"ש.

רבי עקיבא איגר מסכת פסחים דף פט עמוד א

והנה המג"א (סימן שמג) כתב בכוונת תוס' במקום חינוך מצוה שרי ליתן לקטן כמו דמחנכין קטן בתקיעת שופר בשבת, ולענ"ד אינו מהדומה, דהתם תקיעת שופר בשבת הוי דרבנן, אבל שלא למנויין דמדאורייתא אסור להקטן מה מהני בזה חינוך מצוה להתיר איסור דאורייתא, וגם בשופר איכא חינוך מצוה דבתקיעתו מקיים מצוה דשופר דגם גדול שתוקע בשבת קיים מצות שופר דזמנו גם בשבת אלא דעבר על שבות דשבת, אבל אכילה שלא למנויין ליכא מצוה כלל דמצות עשה דאכילת בשר ליכא בשלא למנויין.

תוספות מסכת סוכה דף ג עמוד א

אם עשה כדברי ב"ש לא יצא ידי חובתו אפי' דאורייתא כדאשכחן לב"ש היכא דיתיב אפיתחא דמטללתא דגזרי שמא ימשך אחר שולחנו וקאמרי לא קיימת מצות סוכה מימיך דאפי' מדאורייתא לא קיים ומדבית שמאי נשמע לב"ה.

שו"ת הר צבי אורח חיים ב סימן פח

בענין ר"ה שחל בשבת שאסור לתקוע בשופר (שו"ע סימן תקפח סעיף ה) - חקרו האחרונים כיצד הדין אם עבר ותקע בשבת אי חשיב שקיים מצות תקיעת שופר, או נאמר דמכיון דרבנן עקרו מצות שופר ואסרוהו ביום השבת, גם אי תקע לא עשה ולא כלום, וכמו שמצינו בתוס' סוכה (דף ג ע"א) גבי סוכה שהיא פסולה מדרבנן שוב הוי כמאן דלא קיים מצות סוכה כלל, ויהיה נ"מ לשיטת הפוסקים דביום שני של ר"ה אין מברכין שהחיינו על תקיעת שופר מפני שכבר בירך ביום ראשון, א"כ גם כשחל בשבת אם נאמר דלא עשה מצוה כלל יתחייב אליבא דכו"ע בברכת שהחיינו ביום השני, דברכת שהחיינו שבירך ביום השבת היתה ברכה לבטלה.

אבל קשה על דברי רעק"א מתוס' סוכה (דף ג ע"א) שכתבו לענין דין סוכה במי שהוא יושב ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית, דאע"ג שאין זה אלא פסול דרבנן מ"מ גם מדאורייתא לא יצא ולא קיים מצות סוכה. ולכאורה זה סותר לדברי רע"א שבתקיעת שופר יוצא וקיים המצוה אעפ"י שרבנן אסרוהו לתקוע בשבת. הן אמנם דעל המשנה מי שהיה ראשו ורובו בסוכה וכו' - כתב הר"ן שם לאו דוקא (לא קיים מצות סוכה) דהא מדרבנן הוא דמיתסר, אלא הכי קאמר לא קיימת מצות סוכה כראוי וכרצון חכמים וכדתנן בפרק ערבי פסחים כל מי שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו כלל, כלומר שלא קיים מצותן כראוי, עכ"ל הר"ן. וזה סיוע לדברי רע"א דלא אתי גזירה דרבנן ומפקיע מצות התורה. אבל עדיין יש להפליא על דברי רע"א דאומר כ"כ בפשיטות דעבר על שבות ומ"מ המצוה קיים במקום שהתוס' לא ס"ל כן.

שו"ת משנה הלכות חלק יג סימן צג

ולפום ריהטא הי' נראה לפרש דלדעת הירושלמי שר"ה שחל להיות בשבת ליכא רק זכרון תרועה ורק במקדש תוקעין מגזירת הכתוב ולאחר החורבן תיקן ריב"ז שיתקעו זכר למקדש ולזה גזרו שלא לתקוע ונמצא דבאמת אין כאן מדאורייתא בכלל מצוה רק מתיקון ריב"ז ובא תקנת רבה גזירה דשמא יעבירונו ועוקר גזירת ריב"ז ואין כאן מצוה דאורייתא כלל אבל אי נימא דלא כירושלמי א"כ איכא מצוה דאורייתא בעצם ואין ביד החכמים לעקור ובפרט להט"ז דדבר המפורש א"א לעקור וי"ל.

שו"ת להורות נתן חלק יא סימן לב

ראש השנה (לג א) ד"ה תניא, כתבו, אהא דאמרו דמתעסקין בהן עד שילמדו לתקוע אפילו בשבת, ודבר תימה הוא היאך יכול לומר דבקטן שהגיע לחנוך מתעסקים אפילו בשבת, והלא אין מצות היום בשופר, ותירצו דמ"מ לא מחייב להפרישן דאי לא שבת היה מצות היום בשופר עיין שם. וקשה הרי חכמים אסרו לתקוע ומה מצות היום איכא לתקוע בשבת. ומוכח דס"ל שאם תקע בשבת קיים עכ"פ מצוה מדאורייתא. אבל הר"ן שם הביא מראשונים שלא נאמר דין זה אלא במקום ב"ד שתוקעין גם בזמן הזה עיין שם. ומשמע דס"ל דשלא במקום ב"ד ליכא מצוה כלל כיון שחכמים אסרו לתקוע.

(ב) אולם אף אם נימא שאם תקע בשבת קיים מצוה דאורייתא, אכתי יש לעיין, ביום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת ושמע תקיעת שופר מאחרים ולא תקע בעצמו, אם גם בכהאי גוונא קיים מצוה.

(ה) והנה להרמב"ם והרא"ש דהמצוה היא השמיעה, א"כ התוקע לא נעשה שלוחו של השומע, דהא אין על השומע חיוב תקיעה כלל, והמצוה היא השמיעה ולזה אין צורך בשליחות דהא הוא שומע בעצמו, וא"כ כשתקע באיסור כגון בר"ה שחל בשבת שפיר קיים השומע מצוה, ואין לומר דאין שליח לדבר עבירה, דהא אין צריך לשליחות כלל, דהא הוא עצמו שומע כדיון - אבל לר"ת ולסמ"ג ז"ל דהמצוה היא התקיעה, וא"כ הא דיוצא בתקיעת אחרים, לכאורה הוא מטעם שליחות, וא"כ בתוקע בשבת דהוי עבירה אמרינן דאין שליח לדבר עבירה, והשומע לא קיים שום מצוה.